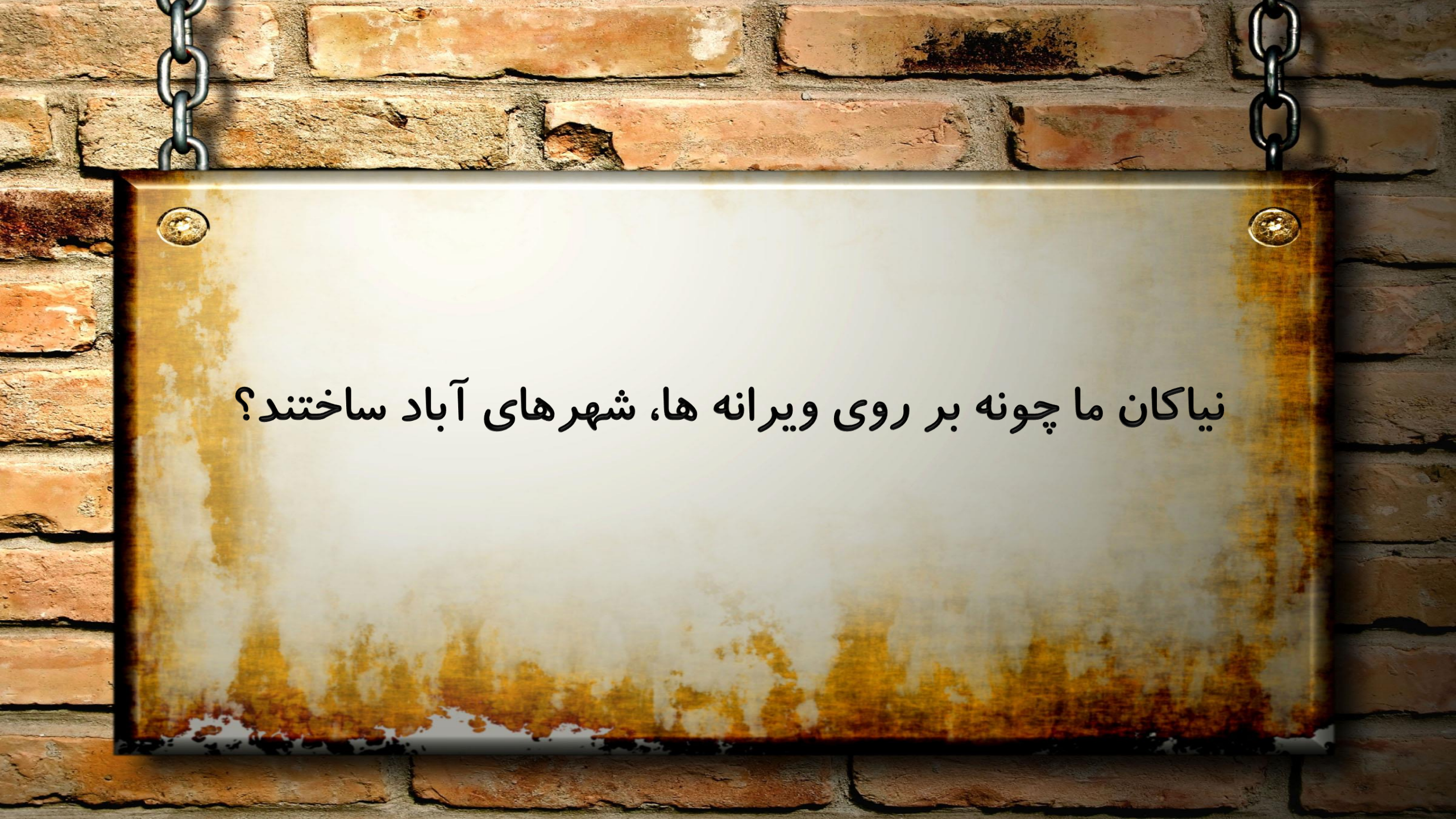

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درس ۱۶: پیروزی فرهنگ بر شمشیر

A rectangular metal sign with a rusted, weathered appearance is hanging from a brick wall. The sign is secured by two metal chains at the top. The text on the sign is in Persian. The background is a close-up of a brick wall with visible mortar and some wear on the bricks.

نیاکان ما چگونه بر روی ویرانه ها، شهرهای آباد ساختند؟

پس از هجوم مغولان به ایران، دانشمندان و بزرگان ایرانی با به جان خریدن
خطرهای زیاد به مغولان نزدیک شدند.

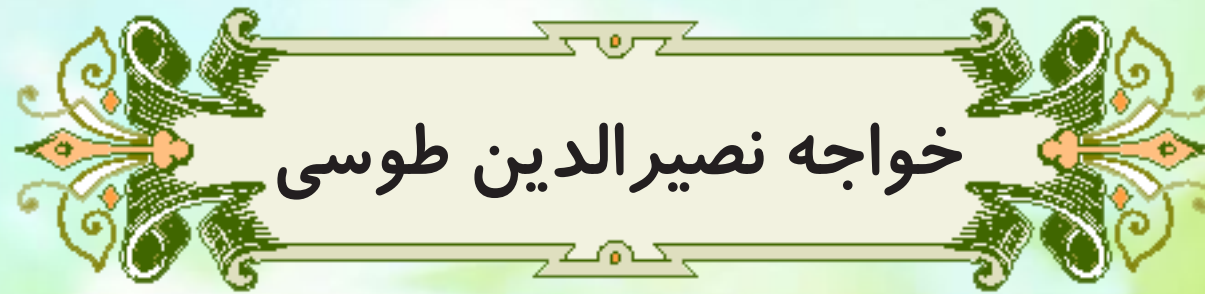

مهار کردن خوی خشن و ویرانگر مغول برای جلوگیری از خونریزی

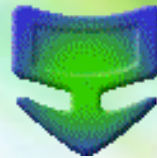

تلاش برای آشنایی مغولان با فرهنگ و تمدن ایرانی و راه و رسم کشورداری

یکی از برجسته ترین عالمان دینی و فقیه بزرگ شیعی ایرانی بود که به عنوان **مشاور هلاکوخان** احترام بسیار یافت.

1 تلاش برای **حفظ جان مردم** و کاهش قتل و غارت های مغولان در جریان لشکرکشی های هلاکو

2 تشویق هلاکو به ساختن **رصدخانه** مراغه

رصدخانه مراغه به همت خواجه، تبدیل به یک مرکز علمی و تحقیقاتی عظیم شد که منجمان و دانشمندان زیادی در آن فعالیت می کردند.

رصدخانه مراغه به وسایل اخترشناسی و کتابخانه بزرگی، مجهز بود.

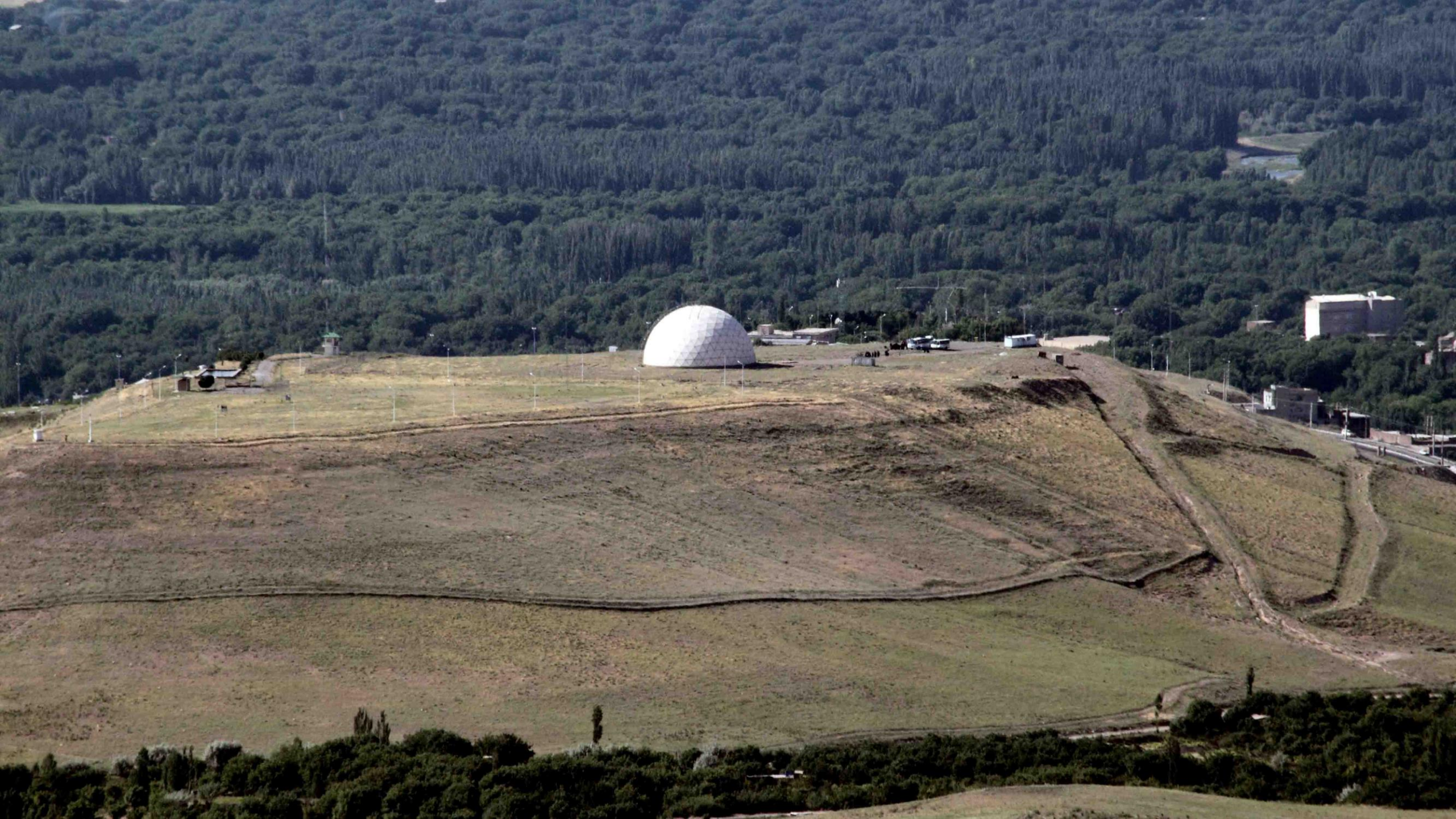

رصدخانه مراغه

این رصدخانه روی تپه‌ای در غرب مراغه در نزدیکی دو روستا به نام‌های طالب‌خان و حاجی‌کرد قرار داشته‌است که دریاچه ارومیه را می‌توان از دوردست از آنجا دید.

بنای رصدخانه مراغه در سه‌شنبه ۴ جمادی الاول ۶۵۷ قمری (۱۶ اردیبهشت ۶۳۸) برابر با شب تولد زینب دختر علی بن ابی طالب به سفارش خواجه نصیرالدین طوسی و به فرمان هولاکو آغاز شد. هولاکو برای نگهداری این سازمان پژوهشی موقوفه‌های ویژه‌ای در نظر گرفت. کتابخانه‌ای شامل ۴۰۰ هزار جلد کتاب و ابزارهای اخترشناسی، نیز فراهم شدند. در همین‌جا بود که زیج ایلخانی به‌سال ۶۷۰ هجری (۱۲۷۶ میلادی) فراهم شد.

رصدخانه مراغه فقط مخصوص رصد ستارگان نبود و یک سازمان علمی گسترده بود که بیش‌تر شاخه‌های دانش درس داده می‌شد و مشهورترین دانشمندان آن عصر در آن‌جا جمع شده بودند.

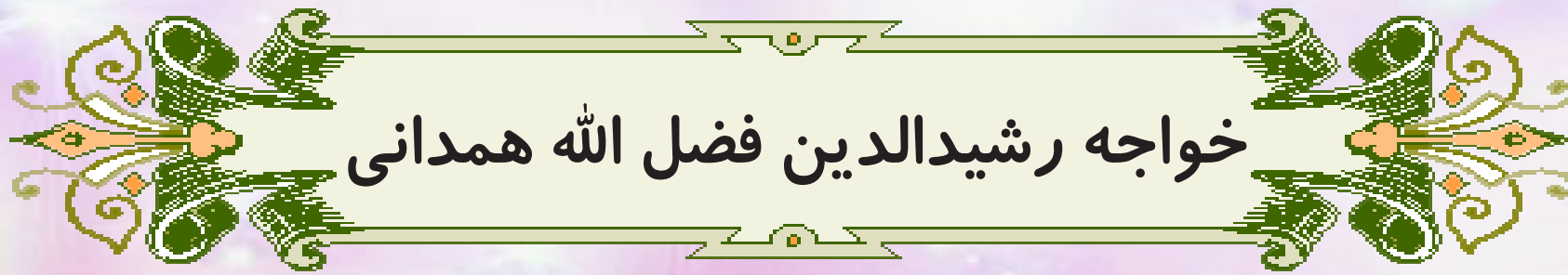

خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی

او از سیاستمداران و دانشمندان نامدار ایرانی در دوره مغول، بود که خدمات فرهنگی و اجتماعی فراوانی انجام داد.

او به عنوان **پزشک** به دربار ایلخانان راه یافت.

او علاقه بسیاری به **عمران و آبادی** و انجام کارهای خیریه داشت.

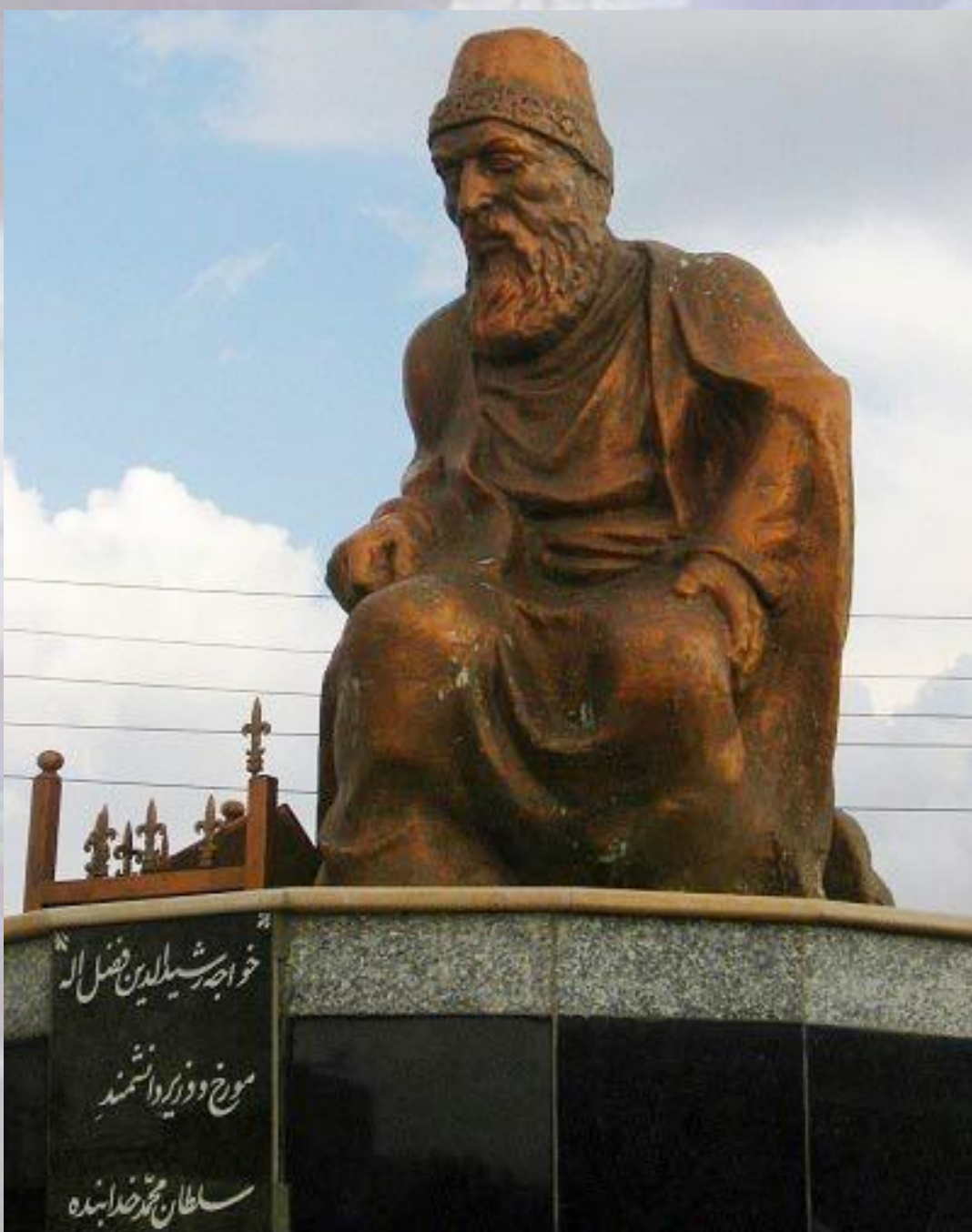
بنای ربع رشیدی در تبریز

ربع رشیدی شامل مؤسسات مختلف مانند مسجد، مدرسه، بیمارستان، خانقاه و کتابخانه می شد.

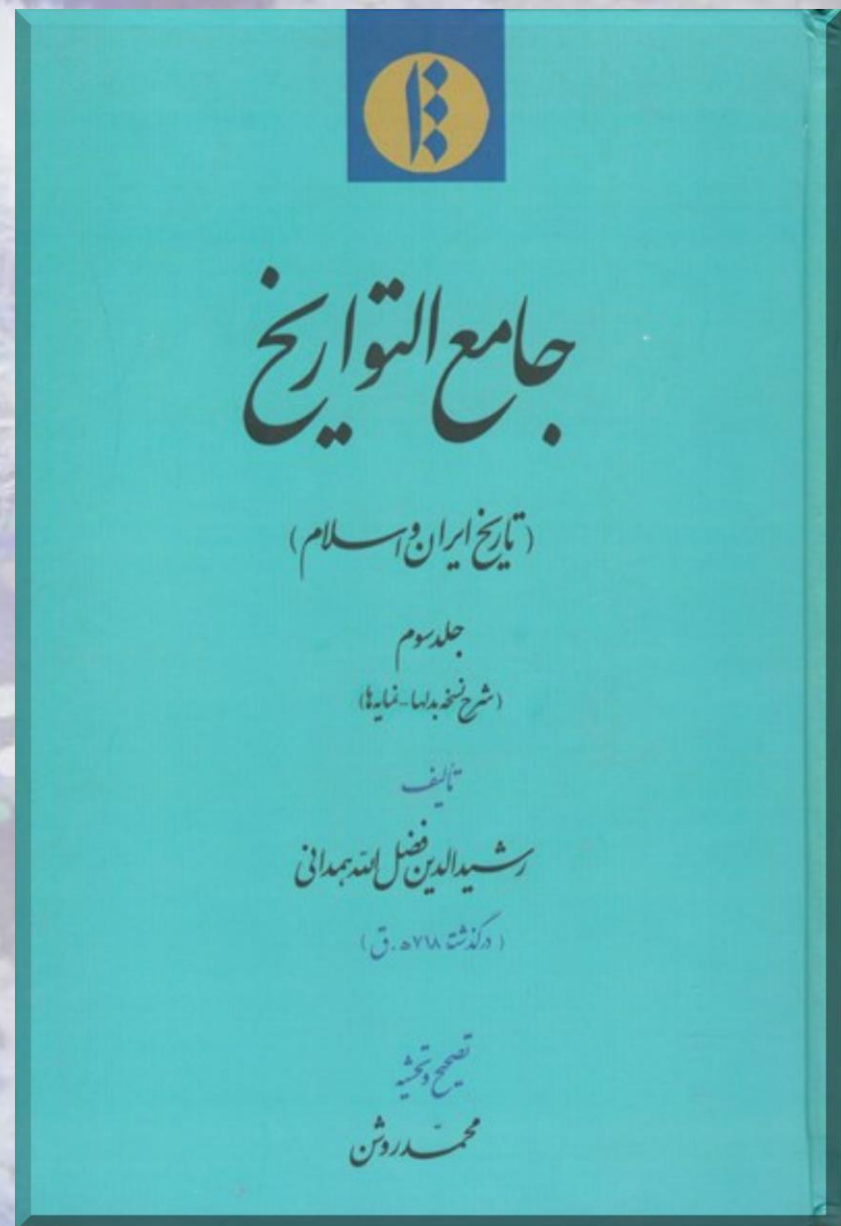
او این بنای عظیم را که تعداد زیادی از عالمان و پزشکان در آن اشتغال داشتند، وقف کرد.

رشیدالدین چندین کتاب در رشته های مختلف علمی نوشت که معروف ترین آنها
جامع التواریخ رشیدی است.

این وزیر دانشمند نیز به دستور ایلخان مغول به قتل رسید.

محسمه رشیدالدین فضل‌الله در سلطانیه

آتش کا نذرانہ فرجۃ شد اولن کہے کا از مسلمانان شک مرونا آمد **المجمع** بود مولی عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ و عامر بن عبد المطلب
 اولن کہے بود کہ از مسلمانان کشته شد بعد از و عمر بن الخطاب انصار کی مرونا آمد و بردست خالد بن الولید عقیل است شد قرسان دلیہ
 شد شبیه و عقیل و ولد بن عجم مرونا آمدند و در مبارزت کرد و فزی نمودند از انصار سہ کس مرونا آمدند **معاد و معور و عوف**
 بسان عفا کہ بدو شان حارث نام بود و عمر بن الخطاب و کس از انصار کشته شدند خواست کہ دیگران انصار مرونا روند از سر لطف
 و رفت ایشان را باز کرد آیند و سب و عقیل منادی کردند کہ یا محمد مبارزان یا اولا کفا و اقربان ما مرونا نیست نہ از صفہ انصار مرونا
 پھانم آورد کہ شما مقابلہ و مسکارہہ مکہ الحجازات حقوق کہاری تعالی سحرری ما مرونا ہوں انسان بیاطل آمدند تا اطفال نور حق کشتند
جمع بن عبد المطلب خون شیر شری **و علی بن ابی طالب** ہوں لیستہ **و عقیل بن حارث بن عبد المطلب**

تصویر جنگ
 بدر در کتاب
 جامع التواریخ

تصویر گذاشتن حجر الاسود توسط پیامبر در کتاب جامع التواریخ

رَبْع رشیدی یکی از بناهای تاریخی و ارزشمند شهر تبریز واقع در باغمیشه است. حدود ۷۰۰ سال پیش در تبریز، دانشگاهی به نام رشیدالدین فضل الله همدانی ایجاد شد. در آن زمان این دانشگاه شامل چهار دانشکده بود که در چهارطرف آن قرار داشت و اربع یا چهار عربی را به خود اختصاص داد و این مکان به نام ربع رشیدی شهرت یافت.

این مجموعه که در دامنه کوه سرخاب در محلی باصفا و بلند جای گرفته است، در اوایل قرن هشتم و یا اواخر قرن هفتم هجری بنا شد. برابر با نوشته تاریخ نگاران و جهانگردان بزرگ دارای پهناوری بسیار و ساختمانهای گوناگون همچون مسجد و مدرسه و بیمارستان (دارالشفای) و کتابخانه و گنبدی برای آرامگاه خواجه رشیدالدین بوده است. این بنا مانند بیشتر شهرهای کهن دارای حصار و بارویی بزرگ بوده است.

از مضمون نامه‌ای که خود خواجه رشیدالدین فضل‌الله به دو پسرش درباره ساختمان این بنا نوشته چنین برداشت می‌شود که در آن زمان ربع رشیدی در جایگاه دانشگاهی بوده که از هر دانشی در آنجا شعبه‌ای راه‌اندازی شده بود و شش هزار تن دانشجو در آن تحصیل می‌کرده‌اند و خواجه اوقافی برای تکمیل کتابخانه و مدرسه و نشر کتب و تأمین هزینه زندگی و تحصیل طلاب علوم مختلف اختصاص داده بود و دانشمندان بزرگ از هر گوشه گرد آورده و بکار تألیف و تدریس گماشته و مقرری آبرومندی برای آنان تعیین کرده بوده است و از آن میان پنجاه پزشک و چندین جراح از هند و مصر و چین و شام در آنجا مشغول به کار بوده‌اند.

وقف نامه ربع رشیدی کتابی است به خط رشیدالدین فضل الله همدانی که در آن به شرح و توضیح املاک وقف شده برای شهرک علمی ربع رشیدی در تبریز و شرح وضعیت و چگونگی اداره آن پرداخته است.

تنها یک نسخه از این اثر موجود است که در سال ۱۳۴۸ از بازماندگان حاجی ذکاءالدوله سراجمیر توسط انجمن آثار ملی ایران خریداری و به کتابخانه تبریز اهدا شد. این اثر توسط کتابخانه ملی ایران در سال ۱۳۸۶ به سازمان یونسکو معرفی و بعنوان اولین اثر ایرانی در حافظه جهانی یونسکو ثبت شد.

وقف نامه ربع رشیدی

وقف نامه ربع رشیدی

وقف نامه ربع رشیدی

وقف نامه ربع رشیدی

و اما			
املاک ملک اصفهان			
نام	نام	نام	نام
فره و جودان محاذ میرآباد	فره و جودان محاذ میرآباد	فره و جودان محاذ میرآباد	فره و جودان محاذ میرآباد
و سراج و دارت و موصی که	مولیان و دسها قسود	و سراج و دارت و موصی که	مولیان و دسها قسود
سروفت بدای دارل و	عشود و قره سااد	سروفت بدای دارل و	عشود و قره سااد
فره و براباد از ناحیه قبا	و قبا عینا باد از ناحیه قبا	فره و براباد از ناحیه قبا	و قبا عینا باد از ناحیه قبا
و اما			
انچه از املاک ایل و موصلاست			
و اما			

مسلمان شدن ایلخانان

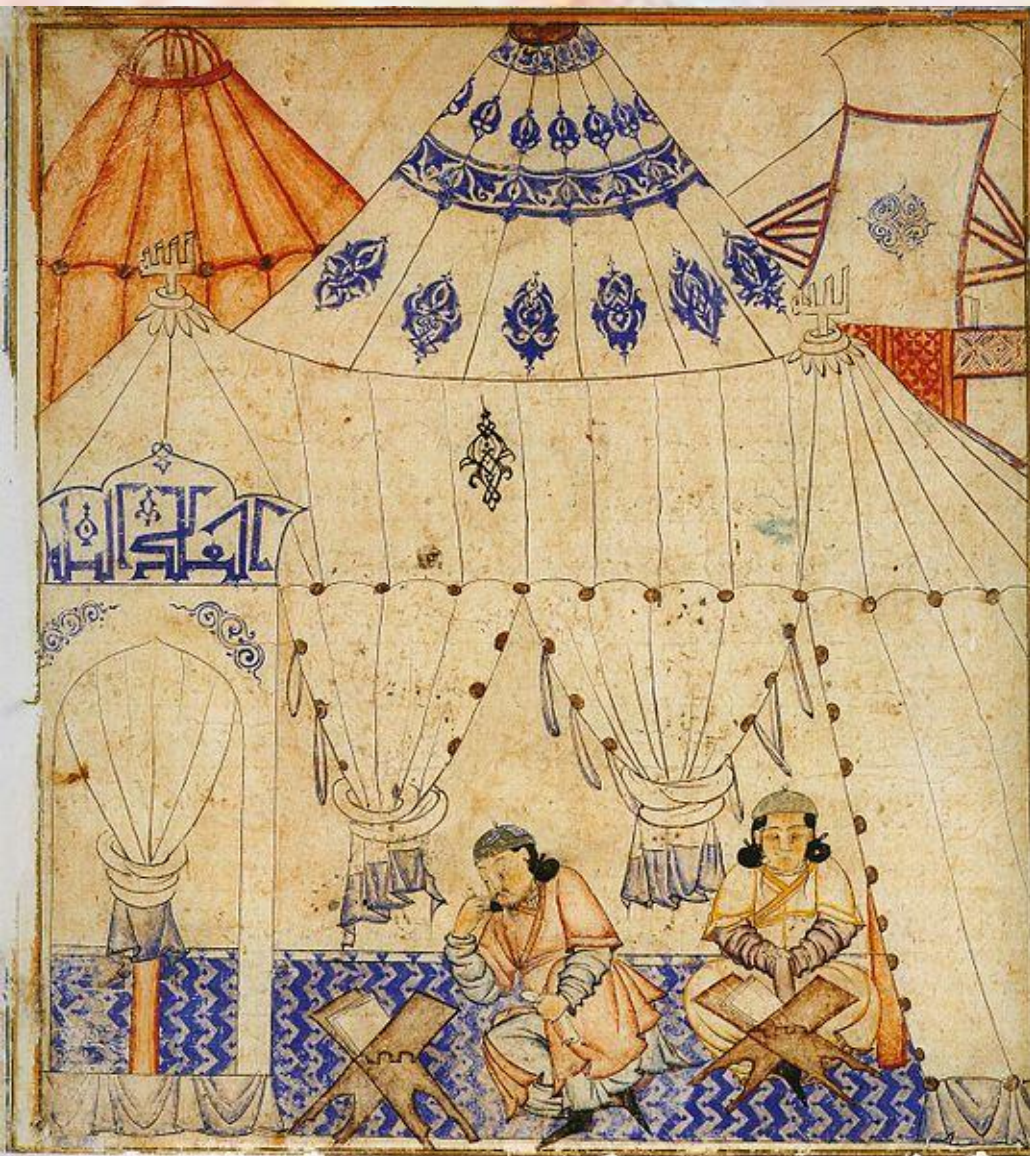
مغولان هنگامی که به ایران هجوم آوردند دین واحدی نداشتند.

در دوران ایلخانان، مُبلغان بودایی و مسیحی کوشش زیادی برای ترویج و گسترش آیین خود در ایران کردند، اما موفقیت چندانی کسب نکردند.

زیرا مردم ایران اعتقاد محکمی به اسلام داشتند.

سرانجام بر اثر کوشش عالمان و وزیران ایرانی، ایلخانان به دین اسلام درآمدند و مسلمان شدند.

سکه های دوران غازان خان

تابلوی نقاشی غازان خان هنگام تلاوت قرآن

توجه ایلخانان به معماری و هنر

بر اثر تلاش های بزرگان و عالمان ایرانی، سرانجام پس از چند دهه ایلخانان مغول به فرهنگ و تمدن ایران، علاقه مند شدند و برای عمران و آبادانی تلاش کردند.

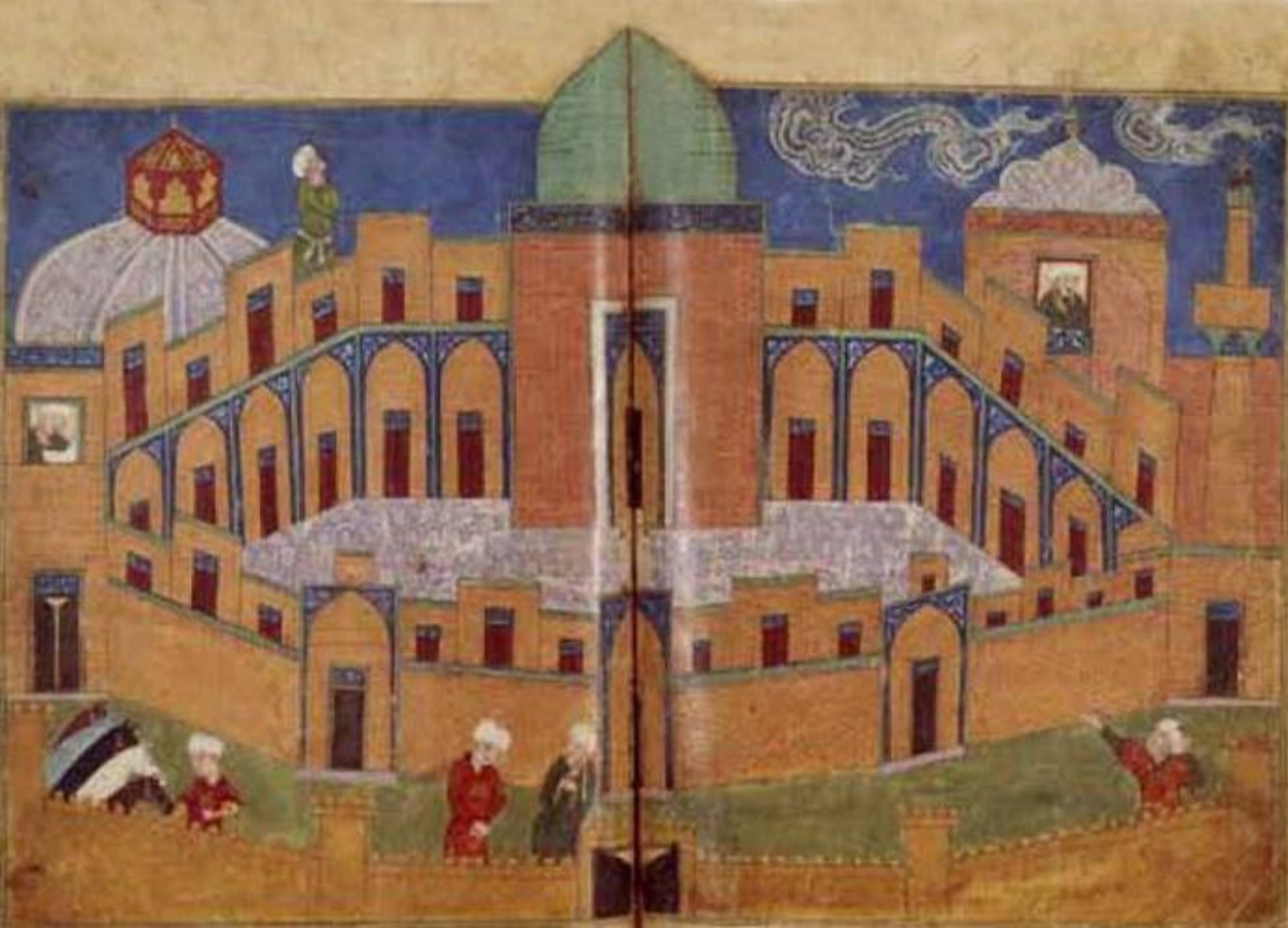
اقدامات غازان خان با تشویق و راهنمایی وزیر خود خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی:

۱. اصلاح امور اداری، مالی و قضایی

۲. تلاش برای عمران و آبادی تبریز

۳. بنای شَنْب (گنبد) غازان در تبریز با دوازده بنای مهم مانند بیمارستان، مسجد، کاخ، مدرسه، کتابخانه و ...

۴. همزمان در بسیاری از شهرها مسجدی بزرگ و در کنار آن گرمابه ای برای تأمین هزینه نگهداری مسجد ساختند.

تصویر شنب
غازان در کتاب
جامع التواریخ

اقدامات سلطان محمد خدابنده (اولجایتو) جانشین غازان خان:

۱. او به پیشنهاد وزیرش خواجه رشیدالدین فضل الله، پایتخت را به سلطانیه منتقل کرد و موجب آبادی آنجا شد.

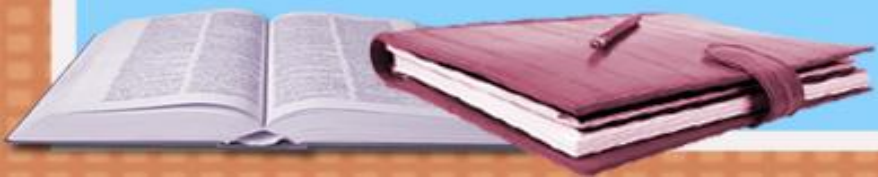
۲. اولجایتو در آن شهر آرامگاهی برای خود بنا کرد که به **گنبد سلطانیه** معروف است و یکی از شاهکارهای معماری در جهان اسلام به شمار می آید.

سلطان محمد خدابنده این بنا را طی سال های ۷۰۳ تا ۷۱۳ هجری قمری می سازد. هدف از ساخت بنا این بوده که قبر علی ع را از نجف به این مکان منتقل نماید. از آنجا که نبش قبر در اسلام حرام است این عمل با مخالفت علمای نجف روبرو شد و منتفی گردید. سپس این مکان آرامگاهی برای خود سلطان محمد خدابنده گردید. گنبد سلطانیه ۱۱۰ پله دارد که در حروف ابجد مترادف با نام علی ع است. ارتفاع گنبد ۴۸ متر و نیم است. قطر دهانه ی مرکزی گنبد نیز ۲۵ متر و نیم است.

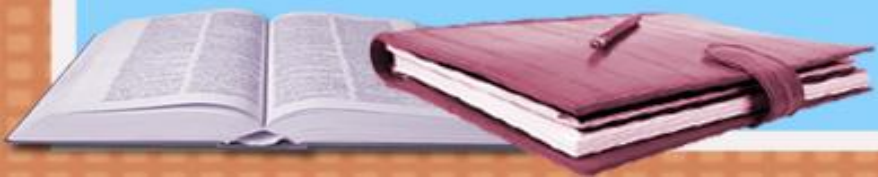
با الهام گرفتن از هشت در بهشت، این بنا را هشت ضلعی ساخته اند و طول هر ضلع ۱۷ متر است. ساختمان هشت در، هشت ایوان و هشت مناره دارد و دارای سه بخش گنبدخانه، تربت خانه و سرداب است.

تربت خانه در ضلع جنوبی واقع شده است. به این دلیل به آن تربت خانه گفته می شود که روی دیوارهای محراب روبروی در با دو خط ثلث و کوفی با استفاده از تربت امام حسین ع سوره الملک نوشته شده است. طول تربت خانه حدود ۱۷ متر، عرض آن حدود ۸ متر و ارتفاع آن ۱۶ متر است.

کلیه دیوارهای گنبد سلطانیه کتیبه است. دور تا دور طبقه ی هم کف سوره ی فتح نوشته شده است. در شرقی، در اصلی ورودی به آرامگاه است که در بالای آن آیت الکرسی نوشته شده است. داخل ایوان طبقه ی اول سوره اخلاص (توحید) نوشته شده است. شش بار سبحان الله، پنج بار نام محمد ص، پنج بار نام علی ع، محمد رسول الله، سلطان ظل الله، کتیبه علی، کتیبه محمد و ... به چشم می خورد. سوره های الانبیاء، المومنون و الملک سوره هایی هستند که روی بدنه ها نوشته شده اند. کلیه دیوارهای طبقه ی اول و دوم با کتیبه هایی با نام محمد و علی و یک لوگویی به نام اتحاد پوشیده شده است.

مقید بودن مسلمانان به تشخیص دقیق زمان برای انجام مراسم مذهبی را می توان سبب ایجاد ساعت آفتابی در اسکلت این بنا دانست ، باین طریق اگر نور از سوراخ گنبد اصلی بتابد زمان اذان ظهر است ، نوری که از پنجره های بزرگ می تابد مبین ساعت و نور پنجره های کوچک حدود دقیقه را مشخص می ساخت ، به احتمالی طرح هشت ضلعی بنا نیز به خاطر ایجاد چنین ساعتی بوده است . بدون شک کشف و پیاده سازی علمی این مطلب بسیار قابل اهمیت است که متاسفانه تا کنون توجهی بدان نشده است . در شب هم به یاری بعضی از ستاره ها که از این پنجره ها دیده می شدند زمان را مشخص می کردند.

گنبد سلطانیه، زنجان

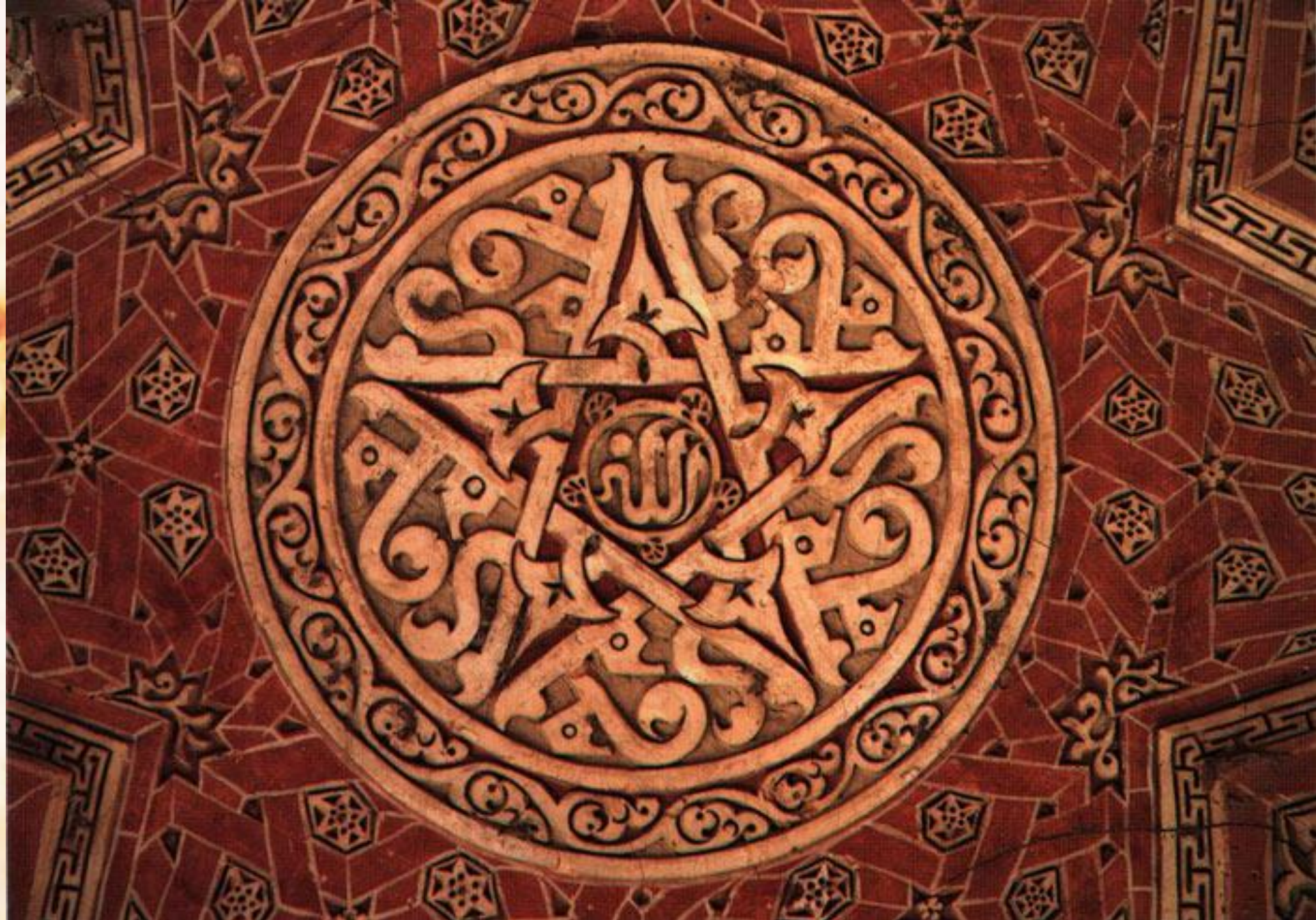

در دوران ابوسعید آخرین ایلخان مغول نیز بناهای باشکوهی ساخته شد.

این بناها از نظر عظمت و بلندی گنبدها و ایوان ها کم نظیر هستند.

گچبری و کاشی کاری های زیبا و اعجاب انگیز بناهای مذکور، حکایت از ذوق و نبوغ معماران ایرانی در آن زمان دارد.

مسجد جامع ورامين

مسجد جامع ورامين

مسجد جامع ورامین

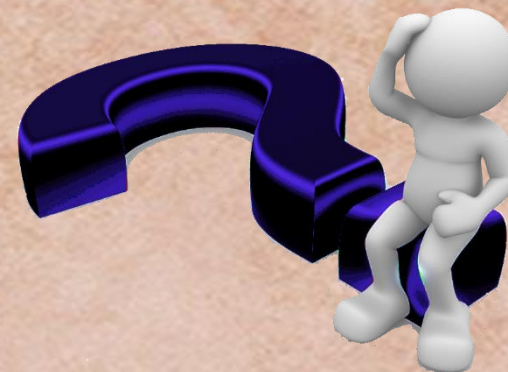

مسجد جامع ورامین

ارگ علیشاه تبریز

فعالیت کتاب

به تصویر گنبد سلطانیه، مسجد جامع ورامین و ارگ علিশاه
تبریز دقت کنید. شباهت‌های آنها چیست؟

از کدام فنون معماری و هنرها، به منظور ساختن و زیباسازی
آنها استفاده شده است؟

علاقه مندی جانشینان تیمور به معماری و هنر

در زمان جانشینان تیمور نیز هنر و ادبیات و معماری رشد چشمگیری یافت.

شاهرخ پسر تیمور که تحت تأثیر فرهنگ و تمدن ایران قرار داشت، راه پدر را در جنگ و خونریزی ادامه نداد.

در زمان او هرات به پایتختی تیموریان انتخاب و به یکی از بزرگترین و باشکوه ترین شهرهای ایران تبدیل شد.

به سبب توجه و علاقه شاهرخ به ادب و هنر، تعداد زیادی از شاعران، هنرمندان و معماران نامدار به این شهر آمدند.

همچنین مدارس و کتابخانه های متعددی به فرمان او در هرات ساخته شد و جویندگان علم و دانش را از گوشه و کنار ایران به خود جذب کرد.

گوهرشاد، همسر شاهرخ از زنان نیکوکار بود که به عمران و آبادی توجه داشت.

او بناهای متعددی در هرات و مشهد ساخت که مسجد گوهرشاد در جوار حرم حضرت امام رضا (ع) یکی از آنهاست.

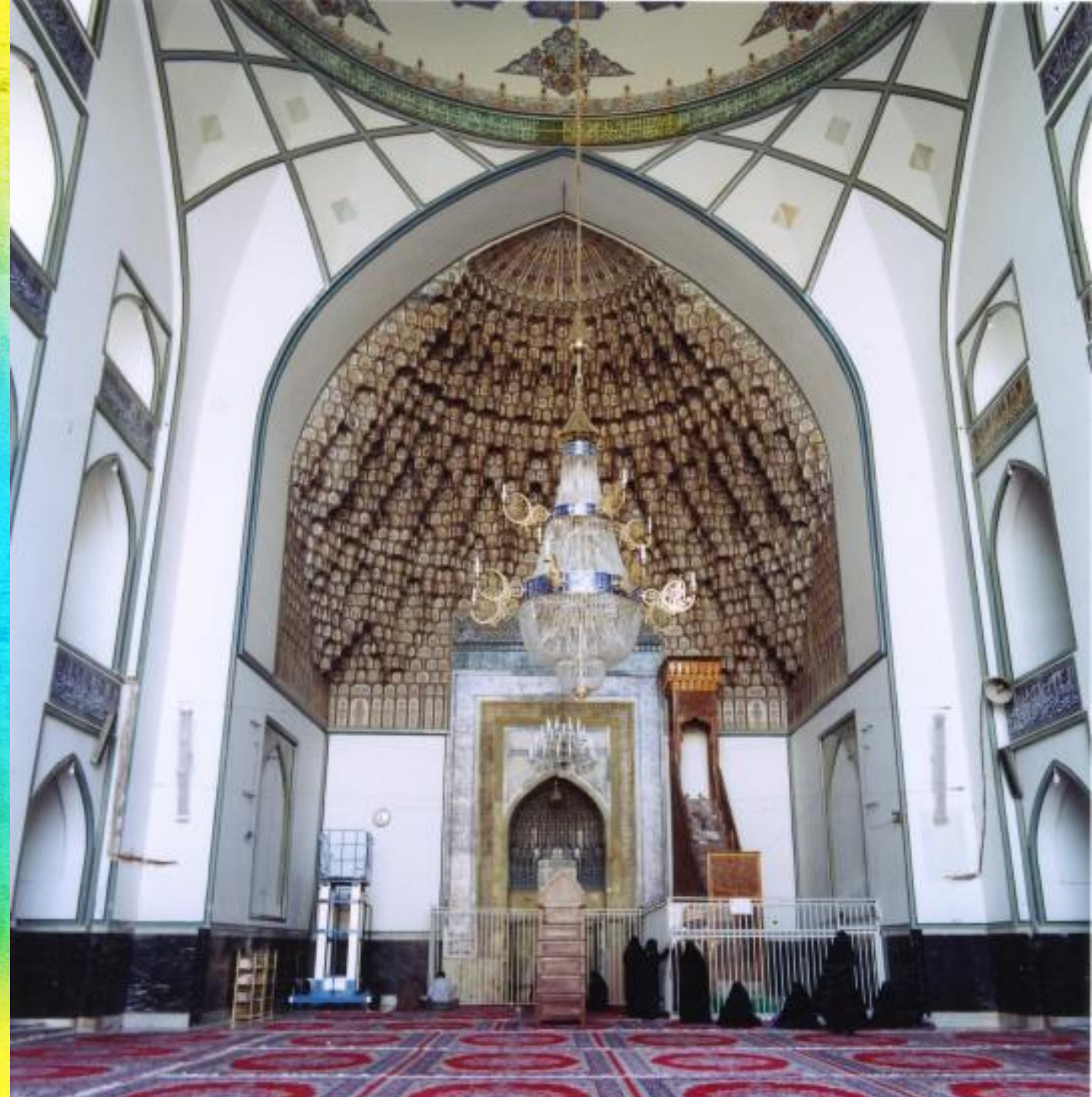
سرديس شاهرخ پسر تيمور

گوهرشاد بیگم همسر شاهرخ

مسجد گوهرشاد، مشهد

پسران شاهرخ نیز به علم و ادب و هنر علاقه و توجه بسیار داشتند و به پیشرفت زبان و ادب فارسی خدمت شایانی کردند

رصدخانه سمرقند که توسط میرزا الغ بیک، پسر شاهرخ ساخته شد.

رصدخانه سمرقند

رصدخانه سمرقند

در دورهٔ تیموریان، هنر نگارگری (نقاشی) و خوشنویسی شکوفا شد.

شاهنامه بایسنقری یکی از نفیس‌ترین نسخه‌های کهن شاهنامه است که به سفارش بایسنقر میرزا، شاهزادهٔ تیموری نگارگری و تذهیب شد.

این اثر از نظر کتاب‌آرایی و ارزش هنری، اهمیت فراوانی دارد.

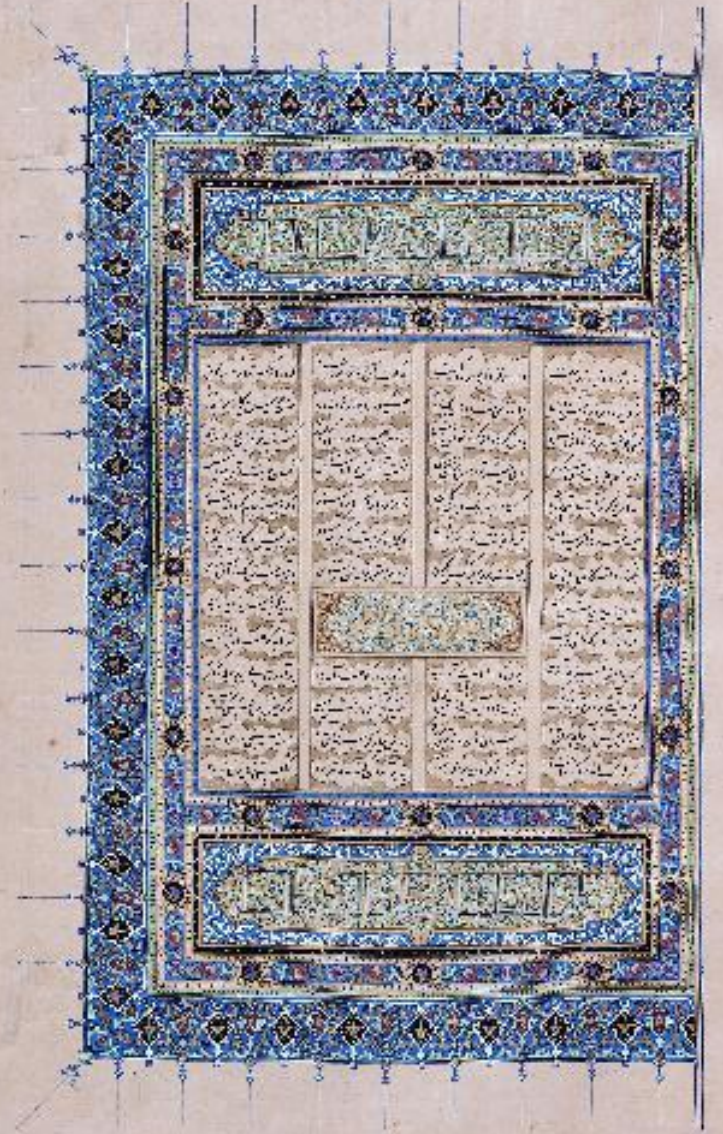

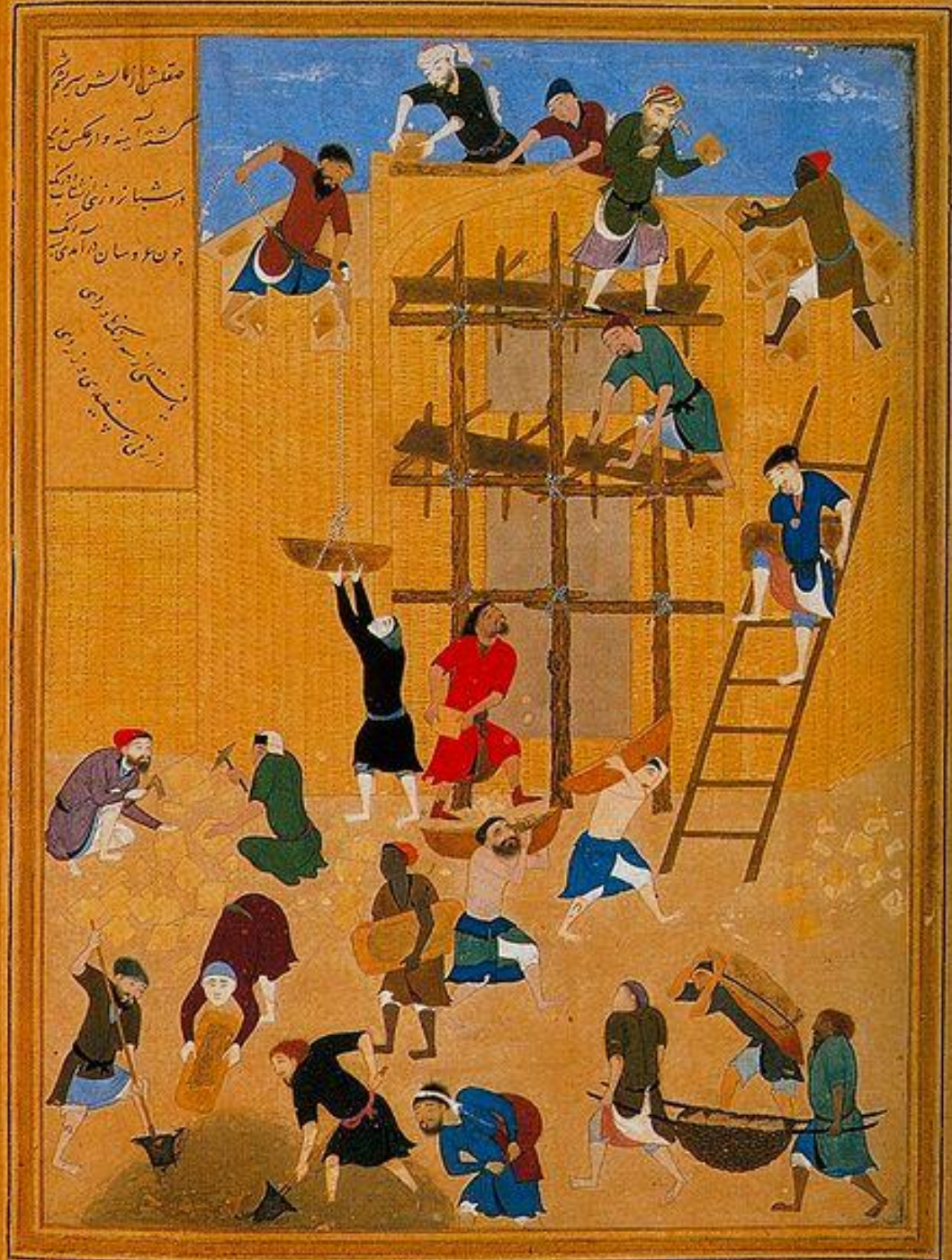
شاهنامه بایسنقری

شاهنامه بایسنقری

نقاشی کاخ خُورَنَقْ ، اثر کمال الدین بهزاد،
نقاش مشهور ایرانی در دوران تیموری و صفوی

برخی سرداران حکومت تیموری نیز به عمران و آبادانی توجه و علاقه داشتند.

امیرجلال الدین چخماق که از جانب شاهرخ بر یزد حکومت می کرد با همکاری همسر خود فاطمه خاتون، مجموعه ای از بناهای باشکوه را در آن شهر ساخت. این مجموعه شامل تکیه، میدان، بازار، کاروانسرا، حمام، آب انبار، خانقاه و مسجد است

مجموعهٔ امیر
چخماق، یزد

مجموعه امیر چخماق، یزد

پاپا

